

Lacan'ın Özne Kurulum Yaklaşımına göre Obsesyon Nevrozu

Sinem Atmaca*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Obsesyon nevrozu, ilk olarak Freud tarafından içsel düşünceler ve bu düşünceleri engellemek amacıyla yapılan tekrarlı davranışlar olarak tanımlanmıştır. Lacan daha sonra bu terimi, kendisinin özne kurulum yaklaşımında bir yapı (structure) olarak kullanmıştır. Lacan'a göre özne (subject), farklı mekanizma ve yapıları içeren birkaç kimlik oluşum anında (moments) kurulmaktadır. Obsesyon nevrozu yapısının ayrışma (separation) anında oluştuğu belirtilir. Buna göre obsesyon nevrozu yapısı, ayrışma anında yaşanan kaygı ile baş etmeye çalışan Özne'nin Ötekini reddederek var olma biçimi ile ilişkilidir. Bu yazıda, obsesyon nevrozunun Ötekini reddetme, suçluluk, öfke ve kontrol gibi bazı özellikleri, Lacanyen özne kurulum yaklaşımı ile ele alınacaktır. Ayrıca, bir vaka örneği bu bağlamda değerlendirilecek, danışanın semptomları ile geçmiş örüntülerinin ilişkisine yer verilecektir. Yazının son bölümünde, vaka ile yürütülen terapi sürecinden örnekler Lacanyen analiz bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: obsesyon nevrozu, Lacanyen öznenin kurulumu, Lacan'ın yapısal tanılama modeli, ayrışma.

*İletişim: sinematmaca7@gmail.com

Gönderim Tarihi: 06.12.2016
Kabul Tarihi: 18.02.2017

Lacan'ın Özne Kurulum Yaklaşımına göre Obsesyon Nevrozu

Obsesyon nevrozu terimi ilk olarak 1895'te Freud tarafından tuhaf ve istenmeyen bir takım içsel düşünceler ve bu düşüncelere bir savunma olarak ortaya çıkan tekrarlı eylemler olarak tanımlanmıştır. Freud 1907 ve 1908'deki çalışmalarında bu terimi düzenlilik, inatçılık ve tutumluluk gibi bazı özellikler ile detaylandırmış; fakat genellikle bu özellikler yerine inhibisyon ve izolasyon terimlerinin üzerinde durmuştur. Daha sonra Freud 1909 yılında yazdığı *Obsesyon Nevrozunda bir Vaka Üzerine Notlar* isimli 'Sıçan Adam' olarak bilinen vaka çalışmasında, obsesyon nevrozunu histeriden ayırmıştır.

Obsesyon nevrozu terimi önceden temel özellikleri ile tanımlanmış olsa da, sonraki manüellerde giderek semptomların birbiri ile kombinasyonlarına göre adlandırılmaya başlamıştır. Bugün, Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın beşinci versiyonunda (DSM-5) bu kavram, Obsesif Kompulsif Bozukluk ve İlişkili Bozukluklar başlığı altında, vücut algı bozukluğu, saç koparma, çalma ve deri sıyırma gibi semptomlar baz alınarak kategorize edilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Ancak Jacques Lacan (1998), Freud'un çalışmaları üzerine yeniden çalıştığını vurgulayan biri olarak, özellikle klinik tanılanmanın yüzeyde görünen semptomlar yerine, öznenin yapısına odaklanması gerektiğinin altını çizer (s. 11). Bu vurgunun nedeninde insan doğasının biricikliği bulunur. Lacan'a göre insan varlığının doğa ve kültür arasındaki ara, bölünmüş konumu insan varlığını, yani özneyi oluşturmaktadır (akt. Romanowicz ve Moncayo, 2014). Bu özneyi oluşturan bölünme anlarını Lacan yabancılaşma (alienation) ve ayrışma (separation) olarak tanımlar (akt. Evans, 1996, s. 9; Fink, 1997, s. 76). Böylece, bu bölünme anlarında öznenin çeşitli yapılarla özne kurulumu gerçekleşir. Bu yapılar psikoz, perversiyon ve nevrozdur (Lacan, 1981). Sadece nevroz yapısı, öznenin ayrışma anındaki belirli özelliklerine göre (semptomlara göre değil) üç alt-yapıya ayrılmıştır. Bunlar obsesyon, histeri ve fobidir (Fink, 1997, s. 76; Lacan, 2010, s. 196; s. 200).

Bu yazıda, nevrotik sorgulama ve obsesyon nevrozu alt-yapısının Ötekini reddetme, suçluluk, öfke ve kontrol gibi özellikleri Lacanyen özne kurulum yaklaşımı ile değerlendirilecektir. Ardından obsesyon nevrozu yapısında bir vaka bu temel özellikler açısından ele alınacak, danışanın semptomları ile geçmiş örüntülerinin ilişkisine yer verilecektir. Son kısımda ise, vaka ile yürütülen terapi sürecinden örnekler Lacanyen analiz bağlamında değerlendirilecektir.

Nevrotik Sorgulama ve Obsesyon Nevrozu

Lacan, nevrotik yapıdaki öznenin kurulumunda ayrışma anının önemini vurgular. Buna göre, memeden kesme esnasında, ki bu bir çeşit ayrışma olarak tanımlanmıştır (Fink, 1997, s.119; Lacan, 2004, s. 162), bebek yaşadığı kaybı telafi etmeye çalışır. Lacan'a göre (2004), öznenin ayrışma anında yaşadığı bir tür kayıptan (lack) kaynaklanan kaygıyla *hangi türden* bir mekanizma ile baş edeceği, onun yapısını belirler (ss. 204-207). Bu bağlamda Lacan obsesyon ve histeriyi ayrışma anında yaşanan kaygının üstesinden gelme *biçimlerine* göre farklı konumlara koyar (akt. Fink, 1997, s. 119). Diğer bir ifadeyle, bu iki yapının, ayrışma anında ortaya çıkan kaygının üstesinden gelme yolları birbirinden farklıdır. Buna göre, histerik yapıdaki özne, ayrılma kaygısı ile baş ederken, annenin bir parçası olmayı arzular ve anneyi bütün yapacak gerekli nesneye dönüşerek kendini kurar. Obsesif yapıdaki özne ise, ayrılma kaygısı ile baş ederken, memenin Ötekinden geldiğini (annenin bir parçası olduğunu) bütünüyle reddederek kendini kurar (Fink, 1997, s.199). Başka bir ifadeyle, histerik yapı Ötekinden gelen her şeyi kendine katmak isterken, obsesif yapı Ötekinden gelen her şeyi reddeder (Verhaeghe, 2004, s. 383). Bu farklar dikkate alındığında, bu farklı yapıdaki öznelere Öteki ile ilişkileri, temel fantezileri, arzuları, ve duyguları da farklı biçimde şekillenecektir.

Lacan obsesif yapıdaki öznenin özelliklerini ele alırken, yukarıda da belirtildiği üzere, eksiklik hissinin üstesinden gelmek için Ötekinin arzu nesnesi olmaktan kaçmış oluşunu temel almaktadır. Ona göre obsesif birey, Ötekinin varlığını tanımayı reddeder ve bu bölünmeyi feshetmek için Ötekini etkisizleştirir, geçersizleştirir (akt. Fink, 1997; Miller, 2003). Ancak, obsesif kişi en temelde Ötekini reddetse de, paradoksal olarak, kendi arzu ve isteklerini göstermekten *vazgeçmiş* hatta bunu engellemiş biçimde görülür (Vanheule, 2001); çünkü obsesif yapıda “ya/ya da mekanizması” işlemektedir. Ya paran ya hayatın metaforunda Lacan (1998; 2010), ya ben yaşayacağım/sen öleceksin ya da sen yaşayacaksın/ben öleceğim biçiminin var olduğunu belirtir (s. 212; s. 150). Burada iki varlığın aynı anda bir arada olamayışına vurgu yapılmaktadır. Obsesif yapı, Ötekiyle kesilmiş¹ bir yapı geliştirmek yerine; Öteki ve kendini birbirinden *ayrı iki bütün* olarak görür, ve birinin varlığında diğerinin olamaması biçiminde konumlanır. Bu biçimde konumlanan Özne, içinden Ötekini reddetse de, Öteki yaşadığı sürece kendini yok olarak gösterir ve Ötekinin kurallarına tabi olur. Bu aynı anda Öteki ve kendisinin var *olamaması* durumundan dolayı Fink (1997) obsesif kişinin kendi zamanı gelene kadar ölü rolü yaptığını (plays a dead role) belirtmektedir (s. 131). Vanheule (2001) bu durumu betimlerken “eğlenebilmek için efendisinin ölümünü bekleyen köle” benzetmesini kullanır. Bahsedilen bu paradoks (Ötekini reddetme üzerine kurulu olan öznenin, diğer yandan Ötekinin varlığı süresince kendisini yok göstermesi), obsesif yapının tekrarlı döngüsünü oluşturur (Verhaeghe, 2004, s. 389). Bir yandan ötekini reddeden, kendini bölünmemiş bir bütün olarak kuran bu özne, Öteki'nin varlığında kendini tamamen yok sayarak, başka bir ifadeyle kendi arzu ve isteklerini kontrol ederek, kendini yok eder, eritir.

Ötekini reddederek kurulmuş Özne, diğer yandan görünümünde Ötekinin varlığında erimiş olsa da, bu kabullenme (submission) ya da kendinden vazgeçme (renunciation) eylemleri sadece görünümde, yani *gönülsüzce* yapıldığı belirtilir (Fink, 1997, s. 172). Obsesif kişi, hiçbir zaman bir kısım zevkini geri almayı durdurmaz, çünkü aslında hiçbir zaman özne olarak kendisini kaybetmez. Sadece gelecekte elde edecekleri için ‘kontrolde bekledikleri’ vurgulanır. Obsesif yapının kontrol, erteleme, arzulamak yerine her şeyi geleceğe bırakma gibi semptomları, bu bağlamda anlam kazanmaktadır.

Ötekini reddetmeyi amaçlayan bir yapı bekleneceği üzere, kendini Ötekine bağımlı biri olarak görmeyi de reddedecektir. Bu nedenle, obsesif bireyin temel fantezisinin (fundamental fantasy) Ötekinden ayrı olmak olduğu belirtilir. Lacan'a göre, obsesif kişi, Ötekinin ölümünün hayalini kurar ve hayatının bundan sonra başlayacağına inanır ve bu fantezi sonradan, obsesif bireyin suçlu hissetmesinin de nedeni olacaktır (akt. Verhaeghe, 2004, s. 388). Bu nedenle, obsesif yapıya göre, kendisinin bu öldürücü zevki kontrol altında tutulmak zorundadır (Miller, 2005). Verhaeghe (2004) obsesif yapıda, kaygının suçluluğa dönüştürülmesinin bir çeşit kontrol yanılması yarattığını belirtir (s. 387). Örneğin, bu benim hatamdan kaynaklandı biçimindeki suçluluk düşüncesinde, Özne durumu kontrol eden kişi olarak kendini konumlandırmış olur. Bu durum obsesif yapının arzu, suçluluk ve kontrol döngüsünde olduğuna işaret eder.

Ötekinden ayrı olma isteği obsesif yapıdaki kişilerin cinsel ilişkilerinde de kendini gösterir. Bu yapıdaki bireylerin, genellikle kendi kendilerini tatmin ettikleri ve bu mastürbasyon fantezilerinde de bir kişinin bulunmayabileceği öne sürülür (Lacan, 2010, s. 194). Ancak, bu yapıdaki kişinin biri ile birlikte olması durumunda partnerlerini eşitledikleri, ikame edilebilir kıldıkları belirtilmektedir. Lacan'a göre (2010) arzu obsesyonunda imkansızdır ve aşırı bir obsesif strateji, tümüyle ulaşılamaz birine aşık olmaktır (s. 99). Son olarak ise, Lacan (2004) obsesif yapıda görülen öfkeyi sadizm, dışa vurumculuk ve perversiyondaki öfkeden ayırır (s.197). Obsesif yapıdaki öfke, Sıçan Adam vakasındaki gibi (kasti olarak zevkini babasına göstermeyi arzulayan bir analizan) spesifik bir kişi ile ilişkilidir. Lacan (2004), obsesif yapıdaki kişinin, Ötekinin sahip olmadığı ancak sahip olmayı istediği şeyi ona göstermesi nedeniyle “bu kişilerin niyetleri öfkeli” der. Ancak sadizm, dışavurumculuk ya da perversiyonda, öfkeyi belirli bir kişiye gösterme amacı olmadığını, o nesneye ilgilenmediklerini belirtir.

¹Özne ve Ötekinin iki kesişim kümesi olarak düşünülürse, Ötekine bir nebze uyum sağlayan özne, aynı zamanda kesişimin dışında kendine ait bir alana da sahip olacaktır. Obsesif birey bu kesişimi reddeder.

Vaka Örneği

Yavuz Bey bir üniversite kliniğine öfke, değersizlik/yetersizlik hisleri ve açgözlülük olarak üç şikayet ile başvurmuş, özellikle öfke problemi için geldiğini belirtmiştir. Yavuz Bey'in öfke problemi, kısa zaman önce araba almasıyla kötüye gitmiş, 'diğer insanların trafik kurallarına uymamasına' katlanamadığını belirtmiştir. Bu öfkenin giderek yaşamındaki diğer alanlara da "bulaşacağından" endişelenen danışan, öfke duygusunu "kontrol etme" isteğiyle terapiye başvurduğunu özellikle belirtmiştir. Öfke konusunda konuşulduğunda, bu durumun hayatındaki bir çok alanda da kendini gösterdiği görülmüştür. Örneğin Yavuz Bey, yabancıların kendi park yerine park etmelerine ya da üst kattaki liseli gencin top oynamasına kızmaktadır. En genelde "imamlar bu ülkede etikten bahsedip müridine tecavüz ediyor, ya da öğretmen etik kuralları düşünmeden öğrencisi ile ilişki yaşıyor, bu ülkede sistem tutarsız" diyerek herkese kızmaktadır. Yavuz Bey ayrıca öğrencilerinin saygısız, kuralları dikkate almayan davranışlarına da öfkeli. Ona göre, öğrencilerin aileleri çocuklarını yeteri kadar eğitmemektedir. Bu nedenle kendisinin sadece ders anlatmadığını, onları hayata hazırladığını ve disipline ettiğini belirtmiştir. Örneğin yoklamayı düzenli olarak tutan, geç kalanı içeri almayan, içerde olanların ise telefonlarını ders süresince toplayan biri olduğunu belirtmiş ve "sonuçta kuralları ben koymuyorum, sadece uyguluyorum, ve böylece olabilecek bir sorundan kendimi koruyorum" demiştir.

Yavuz Bey bir yandan bu denli öfke hissettiğini dile getirmekteyken, diğer yandan oldukça sakin ve kibar biri olarak gözlenmiştir. Bu öfkeli durumlarda nasıl bir konum aldığı sorulduğunda, eylem olarak ya bir şey yapmadığını ya da içinden küfür ettiğini belirtmiştir. Küfürlerin içeriği sorulduğunda "çok öfkeleniyorum işte, lanet olsun sana diyorum" diye ifade etmiştir. Ancak belirttiği bu denli öfkeye rağmen, günlük yaşamında bir türlü demek istediğini diyemediğinden, güçlü bir kişi gibi karşısındakine anında cevap veremediğinden bahsetmiştir. Genellikle geceleri yatakta hep, geçmiş olayları düşündüğünü, "keşke orda şunu deseydim, şöyle olsaydı" diye başlayıp olayları kurguladığını dile getirmiştir. Hatta bazen bu hayallerinde, halifelik dönemi gibi eski zamanlara kadar gittiğini belirtmiştir. Ayrıca Hannibal karakteri ile Koku filmindeki başrol oyuncusuna hayran olan Yavuz Bey, hayranlık sebebinin "bu karakterlerin güçleri" olarak belirtmiştir. Ayrıca Yavuz Bey insanların kuralları yaktığını gördüğü anda, elinde bir defterle onları cezalandırmayı arzuladığını belirtmektedir. Yavuz Bey'in tüm bu ülke sorunlarına yönelik bir çözümü vardır. Ona göre, eğitim, yargı, kolluk güçleri gibi beş yönetim alanında çalışacak kişiler, üniversite sınavında ilk %1-2'lik dilime girenlerden oluşturulmalı ve bu kişilerin zaman içinde yetkinlikleri denetlenmeli, ve yetkin olmayanların işleri ellerinden alınmalıdır. Ancak bu cezalandırma arzusu dile geldiğinde ise, hemen "Tanrıçılık mı oynamaya çalışıyorum", "Tanrı'nın işini yapıyorum" demektedir.

Diğer bir şikayeti olan değersizlik/yetersizlik hislerini Yavuz Bey, evindeki yetersiz gücü ve ekonomik başarısızlığı ile ilişkilendirmektedir. İşte ya da eğitim yaşamında da çok iyi olmadığını düşünen Yavuz Bey, babasının ilkokul yıllarında müdürüne "Bundan bir halt olmaz" dediğini hatırlamıştır. Ayrıca ailesinde, okuduğu bölümün anlamlı bir meslek olarak görülmediğini düşünmektedir. Doktora mezunu olan babasından sonra, ailede en yüksek ikinci okuyanın kendisi olduğunu belirten Yavuz Bey, diğer yandan yüksek lisans tezini uzun süredir bitirememiş olduğunu söylemiştir. Bu yetkinliği olmayanların cezalandırılması söylemi ile kendini yetkin görmemesi ilişkisi sorulduğunda Yavuz Bey oldukça şaşkın olduğunu belirtmiştir. Üçüncü şikayetini 'maymun iştahlılık' olarak tanımlayan Yavuz Bey, örneğin gül yetiştirmek gibi bir hobiye hızlıca heves ettiğini, ardından aynı örnekte Isparta'dan gül getirttiğini, ancak hevesi kaçınca hepsini "öldürdüğünü" belirtmiştir. Yavuz Bey hobi olarak bitki yetiştiriciliği yapmaktadır. Özellikle onları küçük hale getirmek kendi ifadesiyle 'ehlileştirmek' ile ilgilenmektedir. Bitkilerle ilgili anıları konuşulduğunda, memleketindeki büyük ağaçlar aklına gelmiş, onların kontrolsüzce

büyüdüklerini, çocukken babasının onu ağaca çıkmaya zorladığını, ancak ağaçtan düşüp ölmekten hep korktuğunu dile getirmiştir.

Yavuz Bey'in annesi ev hanımı, babası ise askeriyede eğitmandir. Babasının işi dolayısıyla oldukça fazla şehir ve ülke değiştirmişlerdir. Bu değişimlerde bazen birlikte gitmişler, bazen babası ile kendisi gitmiş annesi köyde kalmış, bazen ise tersi olmuştur. Yavuz Bey, bu göç yaşantılarını kalıcı bir arkadaşlığı olamamasının, başarısızlığının, ve uyum sağlayamayışının nedeni olarak görmektedir. Ancak, burada özne olarak aileden bir kişiye kızmamaya çalıştığı, "Sadece durum böyleydi" diye getirmesi çokça dikkat çekmiştir. Yalnızca bir görüşmede Yavuz Bey'in babasının telefonunu almadan bir hafta ortadan kaybolması sonucunda seansa "babam yine annemi bana bıraktı, ama artık benim de bir karım var, herkes artık kendi evi ailesi ile ilgilenmeli, böyle olmaz ki" şeklinde bir ifadeyle ailesinden birine somut olarak kızarak seansa gelmiştir.

Yavuz Bey annesini genellikle babası hakkında yakınan, 10 yıldır panik atak gibi bir rahatsızlığı olan "hasta kadıncağz" olarak tanımlamaktadır. Yavuz Bey babasının çalışma ya da ortadan kaybolması yıllarında, annesi ile hep kendisinin ilgilenmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Dayısının kendi deyimiyle "zinadan" bir çocuğu ve ailesinden sakladığı bir evi daha olduğunun açığa çıkması ile annesinin daha da kötüleştiğini dile getirmiştir. Dayısının zina ve tüccarlık gibi işlerle para kazanması olaylarını sıklıkla kızarak seansa getiren Yavuz Bey'e bu güçlü öfke hisleri sorulduğunda, öncelikle etik kurallar gibi sıkı açıklamalar yapmış, sonrasında "biz de yapmasını biliriz, ama yapmıyoruz, aptal mıyız, adam böyle şeyleri kontrol eder" demiştir.

Yavuz Bey 4 yıl önce evlenmiş, bundan önce ise otuzlu yaşlarına kadar herhangi romantik ya da cinsel bir yaklaşma yaşamamış ve masturbasyon yaşantısı olmadığını belirtmiştir. Bu konu konuşulduğunda öfke ile dinde böyle şeylerin olmadığını vurgulamış ve konuyu kapatmıştır. Dini inançları konuşulduğunda, eskiye göre inançlarının azaldığını, babasının dini pek umursamadığını; ama amcasının kendisini kuran kursuna yazdığını, 4 gün sonra ise babasının kendisini kurstan geri aldığını hatırlamıştır. Ailenin, babası hariç, dindar olduğunu belirten Yavuz Bey, anne tarafının ise daha kuralsız olduğunu söylemiştir. Bu nedenle iki ailenin "Telloğulları ve Seferoğulları"² gibi olduklarını ve kendisini "arada kalmış" gibi hissettiğini belirtmektedir.

Evliliğinde de bazı problemleri olan Yavuz Bey, eşinin hep kendi ailesini önemsemesi, Yavuz Bey'in ailesine soğuk olması ve onları evde istememesi sonucunda oldukça değersiz hissettiğini belirtmiştir. Kendi ailesinin köylü, eşinin ailesinin memur olmasının da aralarında bir uyumsuzluk yarattığını düşünmektedir. Eşinin kendi ailesi ve onun ailesine davranışlarındaki tutarsızlıklara katlanamadığını dile getiren Yavuz Bey, üç yıl önce yurtdışına gitme girişimini, eşi ve onun ailesi nedeni ile yapamadığını ve bunun hep içinde bir ukde olarak kalacağını kızgınlıkla dile getirmiştir. Sıklıkla yurtdışındaki düzeni ve tutarlılığı arzularak dile getiren Yavuz Bey, sorunların burada çözülemeyeceğini, iyi bir yansıtıcı olduğu için kötü insanların yanında içinden kötülüğün çıktığını, bu nedenle sadece yurtdışında "iyi biri" olabileceğini dile getirmiştir.

Lacayen Özne Kurulum Yaklaşımı ile Vaka Formülasyonu

Yavuz Bey özellikle öfkesini kontrol için terapiye başvurmuş olsa da, dışarıdan oldukça sakin ve kibar biri olarak görülmektedir. Şu ana kadar bir yılı aşkındır süren 41 seanslık terapi süreci boyunca öfkeli görünmeyen Yavuz Bey'in, öfkesini sadece "lanet olsun" diyerek dışa vuruyor olması ancak içten içe kızdığı

²Türk sinemasında birbirine düşman iki aileyi konu alan 'Tosun Paşa' filmindeki iki düşman ailenin soy isimleridir. Danışan kendisini bu iki aile arasında konumlandırmıştır. Bu bağlamda süpervizyonlarda, Yavuz Bey'in güçlü olan 'gerçek Tosun Paşa' gibi olmayı arzuladığı, ancak içten içe kendini saf ve uyumlu karakter olan 'sahte Tosun Paşa' rolündeki Şaban olarak konumlandığı düşünülmüştür.

kişileri “yok etmek” ya da “silmek” istemesi, sergilediği davranışlar ile hissettiği duyguların farklılığını göstermektedir. Bu farklılığa işaretin nedeni, bir gerçeklik vurgusu yapmaktan ziyade, bu öfke duygusunun Yavuz Bey’in kendi anlam dünyasında önemli bir *gösteren* olduğuna işaret etmektir. Yavuz Bey ne kadar kibar olsa da hala kendini içten içe öfke dolu biri olarak hissetmekte ve bu öfkeyi bir an evvel kontrol etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Danışanın öfkesinin kaynaklarına bakıldığında, bunların diğer insanların trafik, okul ve ülke yönetimi gibi alanlarda kurallara uymaması üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu öfke, Yavuz Bey’in dürtü ya da arzularını kontrol etmeyen, kendi odaklı davranışlarda daha fazla görülmektedir. Bu duruma örnek olarak, ergenlik döneminde olan üst kattaki komşu çocuğunun ve öğrencilerinin kurallara uymamalarının sıklıkla seansa gelmesi verilebilir. Dayısının “zina” olayının ve öğrencileri ile ilişki yaşayan öğretmen örneklerinin sıklıkla seansa gelmesi dikkat çekmiştir. Yavuz Bey’in yapısının, seansa başvurduğu esnada, ergenlik dönemindeki kişilerin ve dayısının arzularına göre hareket etmiş oluşları ile sarsıldığı ya da yerinden oynadığı düşünülmektedir.

Yavuz Bey’in ‘ehlileşmemişler, onları eğitiyorum, terbiye ediyorum, bitkileri ehlileştirmek’ biçimindeki söylem ve arzuları, kendisinin dışında diğerlerinin de arzularını kontrol etme görevini edindiğini düşündürmüştür. Aksi durumda, kendini bu denli kontrol edişini anlamlandıramayacak, kendi deyimi ile ‘aptal gibi’ hissedecektir. Hayatını anlamlı kılmak adına, kendi dışında diğerlerinin de yaşamını kontrol etme, onları eğitme görevini edinen Yavuz Bey, ‘Tanrıçılık oynamaya çalışıyorum, Tanrı’nın işini yapayım istiyorum’ diyerek Tanrı gibi güçlü olmayı arzuladığını düşündürmektedir. Diğer bir ifadeyle, Yavuz Bey’in temel fantezisinin (fundamental fantasy) güç ile ilişkili olduğu söylenebilir. Hannibal ve Koku filmlerindeki karakterlerin sahip olduğu güce dair hayranlığı da buna işaret olarak görülebilir. Ancak danışan, Tanrı’nın işini yapmaya çalışma arzuları ile dolu olduğunu fark eder etmez, Tanrı tarafından cezalandırılacağını düşünmektedir. Kendisinin “kader, başına gelen kötü durumlar silsilesi” gibi açıklamaları da bunları Tanrıdan gelen cezalar olarak anlamlandırıyor olabileceğini gösterebilir. Bu cezalandırılmaları engellemek için danışanın, bütün arzu ve isteklerini kontrol etme yoluna giriştiği söylenebilir. Ancak bu kontrol altında bekleme halindeyken Yavuz Bey diğer insanların kontrolsüzce kendi isteklerini yapmaları ile karşılaştığında, tekrar sarsılıp öfkeleniyor gibi görünmektedir. Tüm bu öfke, kontrol, cezalandırma ve suçluluk durumlarının Yavuz Bey’in tekrarlı döngüsü olduğu düşünülmüştür.

Bahsedilen döngü, danışanın ayrışma sürecinde yaşadığı kaygının üstesinden gelme biçimi ile ortaya çıkmış olabilir. Kendisini, Ötekinin ve kendi isteklerinin kesiştiği bölünmüş ve kesişmiş bir noktada konumlandıramayan Yavuz Bey, aynı zamanda Ötekinin arzusu içinde kendi arzularını eritmiş, yok etmiş görünmektedir. Bu durum Yavuz Bey’in birçok göç yaşantısı ve birbirinden farklı kültürden ve ailelerden gelmesi ile ilişkili gibidir. Bir yandan akademik ortamda resmi yerlere girmesi, diğer yandan köylü bir aileden gelmesi, hatta iki ailenin de birbirinden Telloğulları ve Seferoğulları gibi ayrı olması bu farklı kültürel yapılar da olma hissine örnekler olarak düşünülmüştür. Yavuz Bey bu farklı sistem, insan ve kültürler ‘uymak zorunda olduğunu’ kendisi de dile getirmiştir. Ancak bunlara uyarken diğer yandan kendisini içten içe ‘arada, farklı, uyumsuz’ hissetmektedir. Bu nedenle farklı kültür ya da aile sistemlerine uyumluluk görünümü, gönülsüz yapıyor gibi durmaktadır. Kendisinin “sistemlere uydum, ancak içimde bir kısım hiçbir zaman değişmedi, doğru olduğumu bildim, ama sisteme de uydum, yoksa sisteme uymayan biri onun dışına atılır” sözleri buna örnek olarak verilebilir. Bir yandan sistemler içinde eridiğini düşünen ancak yüzeyde görünen uyumun altında kendi alanını hep korumuş olan bu yapı biçimi, Özne’nin ayrılma anındaki konumlanmış biçimini gösteren (histeriden de farklılaştıran) önemli bir gösterebilir.

Yavuz Bey’in 30 yaşına kadar hiçbir cinsel yakınlaşma yaşamamış oluşu ve bunun dini ya da kültürel öğretiler nedeniyle, sadece evlilik durumunda mümkün olacağı düşüncesi, onun kurallara sıkı sıkıya bağlılığına ve kendi arzu ve isteklerini yok ettiğine işaret olarak görülmüştür. Arzularını engellemeye yönelik koyulan bu kuralların özellikle dini bir alandan geliyor olması, arzu ve kontrol döngüsünün sıklığını

gösterebilir. Gallagher (2010) Freud'un din ve obsesyon ilişkisini, öznenin simgesel düzenle ilişkisinde ele aldığını söyler. Buna göre, güçlü bir inanca sahip olan obsesif yapı, Ötekinin söylemine uyum sağlayan ama içten içe onu reddeden bir biçimde, sembolik sistemle ilişkilendirir. Danışanın bir yandan anne tarafının zayıf inançlarının olması, diğer yandan baba tarafının kendisini kuran kursuna yazdırma istekleri, onun bir çatışma yaşadığına işaret etmektedir. Bir yandan dine inanmayı seçerken, diğer yandan kimse yokken bir kapak içki içmesi ve sonrasında suçlu hissetmesi, Yavuz Bey'in Öteki ile ilişkisinde uyum sağlayan ve içten içe onu reddeden yapısına yine bir örnek oluşturmaktadır.

Tüm bu ayrılma, kontrol, adaptasyon, öfke ve suçluluk konuları değerlendirildiğinde, Yavuz Bey'in obsesyon nevrozu yapısında bulunduğu düşünülmüştür. İçten içe Ötekini (sistemler, kültürler, aileler) reddetmekte ve eksikliği olmayan bütün bir özne konumunu korumaktadır. Diğer yandan, bu yapının özelliği olarak kendini bütün, eksiksiz ve doğru olarak görse de, sistemlere uyması gerekliliğine dair mantıksal düşünceler danışanda da görülmektedir. Öyle ki, öfkesi ve duyguları dışarıdan fark edilemeyecek biçimde, sanki yok olmuş gibidir. Ancak diğer yandan, bu konumda 'bekliyor' olduğu düşünülmektedir. Buna örnek olarak, ailede doktora derecesini almış babasından sonra, ikinci en yüksek seviyede olduğunu vurgulayan Yavuz Bey'in, onlarca kişinin tezlerine sıkı yardımlarda bulunmasına rağmen kendi tezini bitiremeyişi verilebilir. Zamanının gelmesini beklerken, başarısızlık ve değersizlik hisleri buralardan tekrar yeşeriyor denebilir. Bir yandan güçlü olmayı arzularken, diğer yandan yükselmek için bir eylem yapmadan sessizce beklemektedir. Yurtdışını oldukça önemli bir yere koyan ve oraya gitmeden bir şeyin düzelmeyeceğini düşünen Yavuz Bey, bu adımı da gerçekleştirilmemektedir.

Yavuz Bey bu konumunu annesinin arzusu ile ilişkilendiği dönemde almış olabilir. Futrell (2014) analitik yazında, obsesif yapıdaki bireylerin anneleri tarafından çok fazla sevildiği ve anne için ayrıcalıklı bir yerde konumlandığını belirtmiştir. Tek çocuk olan Yavuz Bey'in de annesinin ayrıcalıklı nesnesi olarak konumlandığına dair örnekler vardır. Özellikle babasının yokluğunda, annesinin Yavuz Bey'e ihtiyaç duyduğuna dair söylemleri bulunmaktadır. Yavuz Bey annesinin eksikliğini dolduran, doyum sağlayan ve her ihtiyacı olduğunda orada olan bir nesne konumunda olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle kimliğini annesinin fallik objesi olma üzerine kurduğu söylenebilir. Yavuz Bey'in annesini iyi hissettirme çabaları sürerken, diğer yandan annesinin üzüntülü halinin hiç geçmemiş olmasının da (örneğin 10 yıldır süren panik atak rahatsızlığının) önemli yeri olabilir. Bu iki konum düşünüldüğünde Yavuz Bey, büyük bir ihtimalla annesinin aşırı sevgisi ya da aşırı mutsuzluğu ile karşı karşıya gibidir. Bu ikilik danışanın söylemlerinde ya 'ben annem için gerekliyim, annemin bana ihtiyacı var' ya da özellikle babasına kızdığı zamanlarda "annem hep mutsuz, artık keşke babam anneme baksana, annem bizle mi yaşayacak, benim de bir karım var artık" şeklinde yer bulmaktadır. Diğer yandan Yavuz Bey, *bir zaman gelince* annesinin kendileri ile birlikte nasıl yaşayacağına dair planlamalarını dile getirmektedir. Yavuz Bey'in *şu anda beklemesi ve bir zamanlar gelince* vurgusu obsesif yapının Ötekinin varlığı anında ölü rolünde beklemesi açıklaması ile ilişkilidir. Kendisinin fantezisinin -anne ve eşinin aynı evde yaşaması planlarının- babasının bu sefer tamamen ortadan kaybolması anna kadar beklediği düşünülmektedir.

Lacanyen Analiz Sürecinde Obsesyon Nevrozu

Yavuz Bey ile yürütülen seanslarda süpervizör değişimleri ve Lacan okumalarının zamanla gelişmesi süreçte etkili faktörler olmuştur. Terapilerde Lacanyen bir psikanalitik yöntem yürütülmemiş, ancak temelde analitik bir oryantasyon kullanılmıştır. Bu kısımda, Lacanyen analizin neler içerdiği ele alınacak ve yürütülen terapi sürecinden örnekler bu bağlamda değerlendirilecektir.

Lacanyen analitik yaklaşım, nevrotik yapılarda doğanın bilinmezliğinin katlanılmaz olduğunu, çünkü bu bilinmezliğin kaygı ürettiğini belirtir. Bu nedenle kişiler genelde, durumun belirsiz kalmasının yerine, oraya bir atıfta bulunmayı tercih ederler. Buna göre, bir sonuca ya da yargıya varmak, Ötekinin

arzusunu bir talebe dönüştürecektir (Fink, 1997). Nevrotik yapıdaki bebek, kendinden istenen bir talebi belirledikten sonra, bu talebi karşılayarak ya da reddederek kendini konumlandırır (Fink, 1997, s. 51). Bu bağlamda, Ötekini reddederek konumlanan obsesif yapının analize gitme durumları değerlendirdiğinde Fink (1997) bu kişilerin, analizi *Ötekinden gelen yardım* biçiminde değerlendirdiğini ve bu nedenle yardımı da reddettiğini belirtir (s. 130). Fink (1997) bu yapıdaki bireyin analize gitmesinin ancak Ötekini başarılı şekilde reddedemediği, etkisizleştiremediği olaylarda gerçekleştiğini söyler (s. 131). Böyle bir olay sonucunda, eğer analize gelirlerse de, bilinçdışını sıklıkla reddettikleri, kelime ve sürçmelerinin başka anlamlarının olmadığıda ısrarcı oldukları belirtilir. Bunun altında, bölünmemiş bir Özne olan obsesif yapının kaderinin efendisi olduğuna inanması ve tüm kanıtlar aksine bile olsa, kontrol edilemeyen, bölünmüş olan özneye tahammül edememesi yatmaktadır (Fink, 1997, s. 130).

Yavuz Bey, terapi sürecinin başlangıcında ısrarla diğer insanların bencil davranışlarından kaynaklanan öfkesini kontrol etmek için teknik bir rehberlik istemiş ve hayatının diğer alanları hakkında konuşmaya gönülsüz olmuştur. Ailesi ve ilişkileri sorulduğunda ısrarla “sıkıntı yok” diyen danışan ile bu cümlenin ve terapinin anlamları konuşulmuş ve danışanın “gereğinden fazla kendini açmanın anlamsız olduğu” düşünceleri gelmiştir. Bu sırada danışanın babasının ortadan kaybolması ile seansa aile problemleri ilk kez gelmeye başlamıştır. Seans başlarında genelde sıkıntı yok diyerek gelse de akış içinde danışan göç olaylarını, adaptasyon süreçlerini, dayısının zina olaylarını ve eşyle ilgili problemleri getirmiştir. Bu problemlerin seansa gelebilmesinde, danışanın babasının arzularını düşünerek ortadan kaybolması, dayısının ikinci eş ve çocuk yaşantılarının ortaya çıkması ve ülkedeki karışıklıkların artması şeklindeki üç olay sonucunda oluştuğu, çünkü danışanın kendini kontrol eden sisteminin sarsıldığı düşünülmüştür. Bu sarsıntının, danışanın hem terapiye gelmesinde hem de zaman içinde diğer konuları seansa getirmeye başlamasında etkili olduğu söylenebilir.

Lacanyen analizde, analizanın Ötekinin arzusunu belirleme (belirsizliği tamamlama) arzusundan dolayı, analistiyle özdeşleşme şeklinin önceden ailesi ile yapmış olduğu biçimde olacağı vurgulanır (Fink, 1997, s. 62). Genellikle nevroitikler analizde, tekrarlı olarak analistin ne istediğini bilmeye yönelik teşebbüslerde bulunurlar. Lacan, danışanların zayıf egolarını kendilerinin güçlü egoları ile değiştirmeyi, onlara örnek olmayı amaçlayan bazı yaklaşımları eleştirmektedir (akt. Fink, 1997, s. 62), çünkü bu yolla analizan kendini analistin idealleri ile değerlendirip arzularını onunkinde belirlemiş olacaktır. Bunun yerine, Lacanyen analizin temel amacı, analizanın bu erken dönem simgesel ilişkilerini *kendinin* belirlemesi ve bunlara kendisinin bir anlam yüklemesi ve yeniden inşa etmesidir (Fink, 1997, s.33). Bu bağlamda, analizan Ötekinin arzusundaki alışmış olduğu rolünü oynamaya başladığında (analistin kendi ebeveynleri ile aynı isteklerde bulunacağı varsayımını yaşatmaya başladığında) Lacan, analistin analizanın beklentilerini *doyurmaması* gerektiğini (davranış ya da cevapları ile) vurgular. Lacan’a göre (2010) analist tekrarlı olarak analizanın kendisinin bulunmasını umduğu konumu sarsması gerekir (s. 286). Bu durum, analistin belirsiz arzusu (enigmatic desire of analyst) olarak tanımlanmıştır. Danışan Ötekinin arzusundan ayrışma sürecini, temel bir fantezi kurarak ve bir obje a belirleyerek atlatmaktadır. Bu nedenle analist, *temel fantezinin dönüşümü* için obje a rolünü oynamalıdır (Fink, 1996, s. 61). Böylece analizan Ötekinin arzusunu soruya dökmeye başlayacaktır: analist bunu da istemiyor, bunu da, o halde ben neden öyle düşündüm ki? şeklinde kendine dönecek ve sorgulamalar başlayacaktır (Fink, 1997, s. 55). Bu sorgulama obsesif yapı için ‘obsesif yapının histerikleşmesi’ olarak ifade edilmiştir (Fink, 1997, s. 131). Burada bahsedilen yapının değişimi gibi algılanmamalıdır. Bunun yerine, histerikleşmedeki vurgu Ötekini reddeden Özne yapısının, Ötekini ve kendini birlikte sorgulamaya başlaması, iki ayrı bütün olarak konumlanan yapıların *kesişime geçmesi* üzerinedir. Lacanyen analiz değişken süreli seanslar, yorumlama ya da dildeki noktalama-vurgulamalara odaklanan yöntemleri içerir (Fink, 2007; Lacan, 1975; Moncayo, 2008). Buna göre konuşma sadece akıp giden bir eylem olmaktan

ziyade gösterenler zincirine işaret eder (Lacan, 2013, s. 25). Öznenin temel fantezisinin dönüşümü, imajiner anların değerlendirilmesi analizin belirtilen bu özelliklere odaklanması ile mümkündür.

Yavuz Bey, temelde eski yaşantıları hakkında konuşmaya gönülsüzlüğünün yanı sıra, söylemlerinin ya da olayların farklı bir bağlantısı olmadığını vurgulamıştır. Söylenenden başka bir anlam bulmanın ya da yaşantılarındaki tekrarlı olayları sorgulamanın gereksiz olduğuna dair düşünceleri konuşulduğunda, teknik isteğini ve şimdi geçmiştekilere kızmanın anlamsızlığını dile getirmiştir. Süreç boyunca teknik isteğinin karşılanması yerine, bu isteğinin anlamı üzerine konuşulmuş, sonraları bu istek kendisi tarafından kontrol arzusu ile ilişkilendirilmiştir.

Yavuz Bey son görüşmelere, okulda öğrencilerine koyduğu kuralların kendisinin cezalandırma arzusundan mı geldiği biçiminde bir sorgulamayla gelmiştir. Her zaman kuralın gerekliliğini ve mantığını vurgulayan danışanın, bu alanı sorgulanabilir kılması, obsesif yapının histerikleşmesi zemininde bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu bağı nasıl kurduğu açılmaya çalışıldığında, evde anlamsız kuralların koyulması sonucunda bunları sessizce kabul edip odasına gidip ve orada kendi başına satranç ya da güç sıralaması yaptığı kart oyunları oynadığı anıları gelmeye başlamıştır.

Son Değerlendirme

Sonuç olarak, Obsesyon nevrozu semptom bazlı tanılama yerine Lacan'ın Özne kurulumunda bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda sunulan danışan, başlarda kendi arzularını ve hatta diğerlerinin kontrol etme, eğitme ya da ehliştirmeyi amaçlayan, bunun olmadığı durumlarda öfke ya da değersizlik semptomları gösteren, seans içeriğinde ise teknik destek dışında kişisel alanların konuşulmasını istemeyen bir yapı sergilemiştir. Zaman içinde terapistin analistin arzu ve taleplerini karşılamak yerine sorgulamaya yöneltmesi ile danışan bu kontrol etme ve engelleme amaçlarının anlamlarını ve bağlantılarını sorgulayan, kontrol isteklerinin ve öfkesinin ilişkisini kuran ve sonrasında tüm bunları cezalandırma ve suçluluk hislerine ve güçlülük fantezilerine bağlayan sorgulamalar başlatmıştır. Lacanyen analiz, analizanın kendisinin gösterenler zincirini ve bu gösterenlerin semptomlarla ilişkisini keşfetme ve bu ilişkileri yeniden oluşturması sürecidir. Analist, arzusunu belirsiz konumda tutan bir konumda, analizanın özne kurulum evrelerinde aracı bir yer alarak, bu kurulum anları ve şimdiki yaşantıları arasındaki bağlantılar hakkında sorgulamalara yol açacaktır.

Kaynaklar

- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed.* Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Evans, D. (1996). *An introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis.* London: Routledge.
- Fink, B. (1996). *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance.* Princeton, New Jersey.
- Fink, B. (1997). *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis: Theory and Technique.* Cambridge: Harvard University Press.
- Fink, B. (2007). *Fundamentals of Psychoanalytic Technique: A Lacanian Approach for Practitioners.* New York, NY: W.W. Norton & Company.
- Freud, S. (2010a). Character and Anal Eroticism. In I. Smith (Ed. & Trans.), *Freud-Complete Works (pp. 1940-1945).* London, England: Hogarth Press (Original work published 1908).
- Freud, S. (2010b). Notes upon a case of obsessional neurosis. In I. Smith (Ed. & Trans.), *Freud-Complete Works (pp. 2125-2194).* London, England: Hogarth Press (Original work published 1909).
- Freud, S. (2010c). Obsession and Phobias. I. Smith (Ed. & Trans.), *Freud-Complete Works (pp. 315-324).* London, England: Hogarth Press (Original work published 1895).
- Freud, S. (2010d) Obsessive Acts and Religious Practices. In I. Smith (Ed. & Trans.), *Freud-Complete Works (pp. 1899-1909).* London, England: Hogarth Press (Original work published 1907.).
- Futrell, J. L. (2014). *Beyond symptom accumulation: A Lacanian clinical approach to obsession a case study and theoretical exposition (Doctoral Dissertation).* Duquesne University, ProQuest Dissertations Publishing.
- Gallagher, C. (2010). *Religion and obsessional neurosis.* Retrieved from <http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Religion-and-Obsessional-Neurosis-Cormac-Gallagher.pdf>
- Lacan, J. (1975). *The seminar of Jacques Lacan, Book I: Freud's papers on technique (1953-1954)* (J.-A. Miller, Ed., & J. Forrester, Trans.). New York & London: W. W. Norton.
- Lacan, J. (1981). *The seminar of Jacques Lacan, Book III: The psychoses (1955-1956)* (J. -A. Miller, Ed. & R. Grigg, Trans.). New York, NY: W.W. Norton.
- Lacan, J. (1998). *The Seminar of Jacques Lacan, Book XI: The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis* (J.-A. Miller, Ed., & A. Sheridan, Trans.). New York, NY: W.W. Norton (Original work published 1981.).
- Lacan, J. (2004) *The Seminar of Jacques Lacan, Book X: Anxiety (1962 -1963)* (J.-A. Miller, Ed., & A. R. Price, Trans.). Cambridge: Polity Press.
- Lacan, J. (2010). *The Seminar of Jacques Lacan, Book IX: Identification (1961-1962).* (C. Gallagher, trans.). Retrieved from http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Seminar-IX-Amended-Iby-MCL-7.NOV_.20111.pdf
- Lacan, J. (2013). *On the Names-of-the-Father (1953-1963)* (B. Fink, trans.). Malden, USA: Polity Press.
- Miller, D. (2005). *Obsession: A name of the super-ego, The Symptom, 1-5.* Retrieved from, http://www.lacan.com/symptom6_articles/obsession-nameofsuperego.html
- Miller, J. A. (2003). *H20: Suture in obsessionalilty. The symptom, 4.* Retrieved from <http://www.lacan.com/suturef.htm>
- Moncayo, R. (2008). *Evolving Lacanian Perspectives for Clinical Psychoanalysis: On narcissism, sexuation, and the phases of analysis in contemporary culture.* London: Karnac Books.
- Romanowicz, M., & Moncayo, R. (2014). How could Lacanian theory contribute to DSM-5? Discussion of diagnosis of Bipolar disorder and the controversy around grief versus clinical depression. *European Journal of Psychoanalysis.* Retrieved from <http://www.journal-psychoanalysis.eu/how->

could-lacanian-theory-contribute-to-dsm-5-discussion-of-diagnosis-of-bipolar-disorder-and-the-controversy-around-grief-versus-clinical-depression-3/

Vanheule, S. (2001). Inhibition: 'I am because I don't act'. *The Letter*, 23, 109-126.

Verhaeghe, P. (2004). *On Being Normal and Other Disorders: A manual for Clinical Psychodiagnostics*. London: Other Press.

Summary

Obsessional Neurosis based on Lacanian Subject Formation Approach

Obsessional neurosis was first introduced by Freud with some basic components that include inner thoughts and some compulsive acts. Lacan later used this term as a structure in his subject-formation approach. According to Lacan, the subject occurs in some important moments which have some different mechanisms and structures. Obsessional neurosis is one of those structures formed by separation moment. Indeed, the main feature of that structure is related with the issue of overcoming the anxiety that emerges from separation through the way of refusing the Other. In the current paper, the obsessional neurosis was detailed based on Lacanian subject-formation diagnosis approach with some features such as refusing the Other, desire, guilt, and control. Then, a case was examined within that context by drawing attention to the relation between his symptoms and previous patterns. At the end, therapy process of the case and Lacanian therapeutic approach were discussed.

Keywords: obsessional neurosis, Lacanian subject formation, Lacanian structural diagnosis model, separation, alienation.